

Seria de autor
•
DUMITRU MATCOVSCHI

Dumitru MATCOVSCHI (20 octombrie 1939, Vadul Rașcov, Soroca – 26 iunie 2013, Chișinău; este înmormântat în satul de baștină), poet, prozator, dramaturg, publicist și om de cultură român din Basarabia. Licențiat al Facultății de Filologie a Universității de Stat din Moldova (1961). Redactor la ziarul „Moldova socialistă”, apoi redactor-șef adjunct la săptămânalul „Cultura” (1966-1970). Între 1988-1997, este redactor-șef al revistei „Nistru” (căreia îi schimbă numele în „Basarabia”), unde publică esul lui Valentin Mândăcanu *Veșmântul ființei noastre*. Victimă a unui cumplit accident (17 mai 1989), în condiții suspecte, urmează un lung tratament și, în cele din urmă, revine în primele rânduri ale luptătorilor pentru cauza națională, acum aureolat și de nimbul de martir al neamului. Scriitor al Poporului (1989); membru titular al Academiei de Științe din Moldova (1995); Premiul Național al Republicii Moldova (1990); Marele Premiu pentru poezie „Nichita Stănescu” (1997); Premiul Național al Republicii Moldova (2011); cavaler al Ordinului Republicii (1996); cavaler al Ordinului Steaua României în grad de Comandor (2000); cavaler al Ordinului Meritul Cultural (2012).

Debut editorial cu placheta de versuri *Maci în rouă* (1963), urmat de volumele: *Univers intim* (1966), *Casă părintească* (1968), *Melodica* (1971), *Soarele cel mare* (1990), *Imne și blesteme* (1991), *Neamul Cain* (2008) ș.a. În 1969, este dată la cuțit cartea *Descântece de alb și negru*.

Autor de romane: *Duda* (1973), *Bătuta* (1975), *Toamna porumbeilor albi* (1979), *Focul din vatră* (1982) și *Piesă pentru un teatru provincial* (1988). Apreciat dramaturg: *Președintele*; *Cântec de leagăn pentru bunici*; *Tata*; *Pomul vieții*; *Abecedarul*; *Troița*.

„Dumitru Matcovschi este un poet autentic și, prin demnitatea și suferința lui, un simbol al Basarabiei.”

Eugen SIMION

CARTIER POPULAR

Dumitru MATCOVSCHI

Toamna
porumbeilor albi

Roman

Ediția a III-a

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate pe shop.cartier.md
și în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe iBooks și pe cartier.md

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 20 34 91.

E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.

E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria online, shop.cartier.md. Tel.: 068 555 579.

E-mail: vanzari@cartier.md

Livrare gratuită oriunde în Republica Moldova pentru comenzi mai mari de 250 MDL.

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România

Tel./fax: (021) 210.80.51

E-mail: romania@cartier.md

cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură. Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Victor Pânzaru

Coperta: Vitalie Coroban

Credit fotografic: Nicolae Răileanu

Design/tehnoedactare: Mircea Cojocaru

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Bons Offices

Dumitru Matcovschi

TOAMNA PORUMBEILOR ALBI

Ediția a III-a, septembrie 2017

Prima ediție a apărut în 1979 la Editura Literatura Artistică;

Ediția a II-a a apărut în 2014 la Editura Cartier.

© Alexandrina Matcovschi, Adriana Matcovschi, Dumitrița Smolnițchi.

© 2017, 2014, Editura Cartier, pentru prezenta ediție. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Matcovschi, Dumitru.

Toamna porumbeilor albi: Roman/Dumitru Matcovschi; cop.: Vitalie Coroban. –

Ed. a 2-a. – Chișinău: Cartier, 2017 (Tipogr. „Bons Offices”). – 232 p. –

(Cartier popular/coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4)

(Seria de autor, ISBN 978-9975-86-039-0).

1000 ex.

ISBN 978-9975-86-207-3.

821.135.1(478)-31

M 46

1

*L-a chemat într-o bună zi președintele și l-a întrebat:
— Bade Lisandru, n-ai vrea să lucrezi la arie, în tovărășie cu Serafim?*

A lucrat la arie o vară și încă una...

Îmbătrânește badea Lisandru, văzând cu ochii îmbătrânește.

„Grijania ei de bătrânețe și de tot!”

Ei bine, vorba întotdeauna se află pe vârful limbii, e ajuns numai să deschizi gura, și unuia poate să-i placă, altuia nu, și-i tot mai bine s-o zici cu gura închisă ori să n-o zici deloc.

— Ce-i cu tine, Lisandre? se sprijină lelea Ioana într-un cot. Toată noaptea te-ai zvârcolit și n-am închis un ochi din pricina ta. Te doare ceva? Spune, dacă te doare! Să știi! Că, dacă te doare, nu mă pornesc nicăieri, stau acasă și te grijesc, că cine are să te grijască de n-am să te grijesc eu!

„Hai să ne căutăm nod în papură! strâmbă amărât din nas badea Lisandru. Să-i spun numaidecât ce mă doare și unde mă doare. Nu-i proastă defel femeia asta a mea. Ia-te cum îi gata să mă grijască ea cu noaptea în cap!”

Și, de acum cu altă voce, de om cumpănit și treaz la minte:

— Scoală, Ioană, scoală că-i vremea! Ai să dormi în autobuz dacă ți-a fi somn!

Lelea Ioana nu se grăbește. Se ridică în capul oaselor, ajunge rochia de pe speteaza scaunului, o îmbracă, se uită prin geam afară, de-a lungul drumului, îl vede pe Aristid călare pe motocicletă în fața porții, clatină din cap și iarăși clatină din cap, și

abia după ce scapă printre dinți un „he-ti-i-i-i” plin de înțelesuri și neînțelesuri, sare moale din așternut, revenind la îndemnul nerăbdător al lui badea Lisandru:

— Tu știi că-n autobuz mi-i rău, cum pot să dorm eu în autobuz, dacă mi-i rău!?

— Știu, dar am uitat, bate în retragere badea Lisandru. Mie nu mi-i rău și nici lui Valentin nu i-i rău, numai ție ți-i rău, dar de ce ți-i rău, pentru că așa ți-i făcătura și feleșagul. Ai să dormi în vapor atunci, trei ore ai de mers cu vaporul și, în trei ore, chiar să nu vrei, că tot te fură somnul.

— Nu-i vorba că mă fură somnul sau nu mă fură, parcă se supără, parcă nu se supără lelea Ioana, da-i vorba că nu mi-ai dat voie să mă odihnesc. De ce nu mi-ai dat voie să mă odihnesc?

Așa e, badea Lisandru nu zice *nu*. De patru ori a ieșit astă-noapte afară și de patru ori a trezit-o pe lelea Ioana, care doarme la margine, pentru că o doare inima și nu poate dormi pe inimă.

— Iartă-mă, femeie hăi, se așază badea Lisandru pe scaunul de lângă masă. De când am văzut grozăviile celea la televizor, cum închid ochii, cum începe războiul!

— Of, Doamne, Doamne! se oprește lelea Ioana în mijlocul odăii. Că tare ești slab de înger de la o vreme!

— Eu am trecut o dată prin război și nu vreau să mai trec. Destul câte am îndurat!

— Nu te-a legat nimeni de scaun în fața televizorului!

— Nu m-a legat, dar nu-mi pot astupa eu ochii cu palma!

— Războiul de la televizor îi pentru cei care nu-l cunosc și pentru cei alde mine, care-au stat acasă. Dacă aș putea, azi m-aș duce în satul cela ș-aș boci, că-au omorât toți copiii din sat nemții și n-a avut cine să-i bocească atunci, of, Doamne, Doamne, cum de nu ți-a fost milă, Doamne, să omoare ei copiii, dar cu ce sunt vinovați copiii?! Niște animale, niște fiare, niște păgâni fără suflet i-au omorât, și-au dat foc satului și cenușa au vânturat-o, Doamne...

„S-a pornit ca o moară stricată, se încruntă badea Lisandru, vine vaporul, iar ea stă la taifas cu Cel de Sus, că Cel de Sus chiar o aude. Și mai zi că-i cu toate doagele întregi după asta!”

Și, de acum în glas, oleacă răstit, oleacă îngrijorat, oleacă poruncitor:

— Hai, hai, hai, femeie, hăi! Că n-avem când ne ruga lui Dumnezeu. Gătește-te, vaporu-i la Petrești și n-are să te aștepte pe tine, că nu ești mare mahăr să te aștepte.

— Săptămâna trecută, ții minte, când veneam de la Soroca, nici pe Ivan Gheorghevici nu l-a așteptat, iar Ivan Gheorghevici, slavă Domnului, îi Ivan Gheorghevici și tu nu ești Ivan Gheorghevici!

Ivan Gheorghevici e secretar la Sovietul sătesc, om cu știință de carte și cu multă omenie, satul îl respectă, tot așa cum îl respectă pe un învățător, pe un medic, pe un vânzător, pe un șofer, pentru că satul are nevoie de el în fiecare zi.

...Jos, la malul Nistrului, foarte puțină lume. Badea Lisandru pune desagi în mijlocul cărării, își șterge cu batista fruntea asudată și se dă mai aproape de lelea Ioana, de parcă s-ar teme să nu-l audă cineva.

— Luni, te rog frumos, să te întorci, că-i vară și-avem nevoie noastre, lucrul nu stă și vremea nu așteaptă.

— Mă întorc, mă întorc, taci odată, că mă întorc, se ofensează lelea Ioana. A câta oară îmi spui? A zecea! Mă întorc duminică, dar până mă întorc, cată să ai grijă de casă.

Știe lelea Ioana ce știe. În lipsa ei, badea Lisandru nu se încumetă să pună mâna pe mătură și să adune gunoiul într-un ungher. Îl calcă în picioare și-l împrăștie prin toată casa și, pe urmă, încearcă de-l mai strânge cu una, cu două.

— Lasă, că eu îmi cunosc datoriile, face din mână, obosit, badea Lisandru. Nu trebuie să-mi amintești. Valentin să-mi cumpere o pereche de ochelari, că, iaca, mi s-au stricat ochelarii și vād rău de tot fără ei. Ai înțeles sau n-ai înțeles?

- Am înțeles.
- Amu suie în vapor și du-te. Eu mă întorc.
- Întoarce-te și să ai grijă de casă.
- „Grijiania ei de casă!”

Lelea Ioana aburcă desagii în spate, badea Lisandru îi pune coșul în mână și se despart. Femeia urcă puntea aruncată între mal și vapor, vaporul e aproape deșert, se așază pe un scaun din față, să n-o stropească valurile, iar bărbatul tușește în pumn, face stânga împrejur și cătinel-cătinel o ia spre casă.

Cerul deasupra satului e de sticlă. Soarele pe cer e ca o imensă lacrimă. Se sprijină pe stâncile Dudei cerul cu soarele. Oamenii au ieșit de acum în câmp, ca ieri, ca alaltăieri, ca întotdeauna. Undeva, departe-depart, se aude chicot de flăcău, undeva, departe-depart, se aude crâmpiei de cântec, undeva, departe-depart, se aude glas de mamă strigându-și odraslele fugite de acasă pe nemâncate.

Cărarea șerpuieste printre rândurile lungi de porumb, mlădiate frumos după mlădierile încete ale Nistrului. În mijlocul Nistrului, la hotarul dintre Surda și Duda, ostrovul seamănă cu o frunză plutitoare verde și veșnică. Numai că frunze plutitoare verzi și veșnice nu există. Și totuși ostrovul seamănă cu o frunză plutitoare verde și veșnică. Pentru că nici el nu mai există. A existat cândva, dar astăzi nu mai există. Există doar umbra lui. L-au ros apele, ziceam altădată, și, intra-devăr, l-au ros apele, mai ales cele de primăvară, care curg la vale cu sloiuri în două.

„Anapoda femeie Ioana mea, vorbește cu spinii de pe marginea cărării badea Lisandru. Să facă ea un drum până la Chișinău cu niște sarmale din frunză de vie! Parcă la Chișinău nu-i frunză de vie! Și să creadă ea cu tot dinadinsul că Valentin moare de dorul sarmalelor cu frunză de vie! Dacă moare, n-are decât să lase Chișinăul și să vină acasă. Că este și-n colhoz de lucru. Ia-te câte mașini aleargă pe drumuri. Este de lucru. Sănătate să fie. Odată ș-odată trebuie să se hotărască, pentru că și eu,

și Ioana avem să ne trecem, și cu cine are să rămâie casa atunci? Eh, Valentine, Valentine! Tare bine-ar fi să mă ascuți și pe mine din când în când, că eu știu ce zic!”

Cărarea șerpuiește printre rândurile de porumb, crescute pe sub grădini. Toate casele din Duda au câte o palmă de grădină în fața lor, și grădinile se întind până la malul Nistrului – roditoare, odihnitoare, luminătoare. Gospodarii din sat, se face așa dar, au două drumuri spre casă: unul prin centrul satului, acesta e mai lung și mai de sărbătoare, iar altul – pe malul Nistrului, acesta e mai scurt și mai de toate zilele.

Sub prăsadul lui Nicanor Pieptănarului, băiatul cel mic al lui Larion Titomir șade culcat cu fața în sus și fluieră. Paște vițeii colhozului băiatul lui Larion. Vițeii s-au împrăștiat prin râpă, în râpă n-au unde se pierde, și băiatul s-a întins sub prăsad, la umbră, să-și odihnească picioarele.

— Fluieri, măi țică, hai? se oprește în dreptul prăsadului badea Lisandru.

— Fluier, saltă băiatul capul de la pământ, de ce să nu fluier, vițeii pasc mai bine când le fluier.

— Da eu credeam, își aprinde o țigară badea Lisandru, da eu credeam că vițeii colhozului stau toată ziua la fermă. Au terminat furajele la fermă, de-ai ieșit cu ei la păscut?

— Furajele nu le termină ei niciodată, îl lămurește băiatul autoritar, așa se cuvine după lege, să-i scoatem la plimbare, să zburde și să crească mai din apă. Da mata de unde vii pe mal?

— De-acolo, măi țică, trage din țigară badea Lisandru. Tot de-acolo.

— De la vapor? se uită într-o sprânceană băiatul.

— De la vapor, măi țică. Mi-am petrecut femeia la Chișinău și, iaca, mă întorc la casa cui mă are. Am îmbătrânit și unde să mă grăbesc eu, nu mai am unde să mă grăbesc...

Aici, badea Lisandru își dă seama că băiatul ar putea să-l întrebe de ce nu s-a dus prin sat atunci și ia singur vorba cu asalt:

— N-am vrut să mă întorc prin sat, pentru că prin sat îi colb, nu plouă, iaca, și s-a făcut un colb ca-n pustia Sahara...

— Mata ai fost în pustia Sahara? întrebă, iscoditor, băiatul.

— Parcă-i numaidecât să te duci? surâde badea Lisandru. Așa îmi închipui eu. Dacă-i pustie, trebuie să fie colb.

Și, mai trăgând un fum de țigară, filosofic:

— Prin sat îi mai aproape, zică oamenii ce ar zice, prin sat îmi pare mie că-i mai aproape. Oare cât să fie de la vapor până aici?

— Un kilometru, răspunde băiatul. Dar poate că nici un kilometru. Eu fac în fiecare zi de șapte-opt ori mai mult. Parcă-s sălbatici vițeii iștia. Când era badea Imanuil, îi mai țineam cum îi mai țineam. Badea Imanuil mergea înainte, eu din urmă și nu aveau unde fugi. A doua săptămână de când am rămas singurel, dar om care să-l înlocuiască pe badea Imanuil nu-i. Nu vrea nimeni să vie la viței, pentru că la viței îi mai greu decât la vaci. M-am găsit eu un prost.

Trage din țigară adânc badea Lisandru, în timpul războiului s-a învățat a fuma, până la război n-a pus niciodată iarba dracului în gură.

— Dar de ce-a lasat Imanuil vițeii? îl fulgeră deodată un gând. Parcă nu câștiga rău la viței, ori crede el că în altă parte îl așteaptă câinii cu colacii în coadă?

Băiatul își scoate basca de pe cap și se uită la badea Lisandru lung, iar badea Lisandru, între timp, își aruncă haina pe iarbă și se așază pe ea. „Ce-i cu băiatul ista al lui Larion, mă urmărește ca pe un pușcăriaș?”

— Nene, vorbește apăsător băiatul, unde ai fost două săptămâni în urmă, că n-ai fost acasă?

— Hai, nu mă întreba tu unde-am fost două săptămâni în urmă, eu te-am întrebat întâi de ce-a lăsat Imanuil viței!

— Nu-ți pot spune de ce-a lăsat badea Imanuil viței până nu-mi spui unde ai fost două săptămâni în urmă.

Băiatul pare mai mare decât este într-adevăr, vorbește ca un om matur, deși n-are mai mult de șaisprezece-șaptesprezece ani.

— Păi, două săptămâni în urmă, se scarpină la ceafă badea Lisandru, eu am fost la Soroca, am avut niscaiva treburi la Soroca și-acolo am fost.

— Dar țața Ioana n-a fost acasă? devine curios băiatul.

— Și ea a fost cu mine la Soroca, îl pune la curent badea Lisandru.

— Două săptămâni în urmă, când mata și țața Ioana ați fost la Soroca, badea Imanuil s-a înecat!

Vestea a căzut din senin, ca o piatră de moară, grea, și badea Lisandru s-a pierdut cu firea. „Cum, adică, s-a înecat Imanuil? De ce s-a înecat? Unde s-a înecat? Și de ce n-am auzit eu până astăzi că s-a înecat?”

— Lasă, măi țică, nu mă nebuni!

— Toată Duda știe, sare în picioare băiatul, numai mata nu știi. Eram lângă ostrov, ș-un drac de vițel s-a vârat în apă să treacă dincolo, și badea Imanuil s-a repezit să-l întorcă, iar dracul de vițel, ca într-adins, a luat-o și mai pe la adânc. Iar lângă ostrov, în partea asta, este o groapă. Badea Imanuil se temea să nu cadă în groapă dracul de vițel ia ieșit înainte, ș-a căzut el.

— Bine, măi, ridică din umeri badea Lisandru, dar Imanuil putea înota, de ce n-a înotat?

— Putea, dar eu n-am înțeles ce-i cu el. Dădea din mâini și striga că se îneacă, iar eu nu-l puteam ajuta, pentru că eu nu înot. Am început să răcnesc, să țip, să chem lumea din sat, dar cine era să mă audă? Abia după ce badea Imanuil s-a dus la fund, au început să alerge oamenii, eu le-am arătat locul unde s-a înecat și ei s-au dezbrăcat și-au prins să-l caute. L-au căutat de la *privircă* până a început să amurgescă și, tocmai când a început să amurgescă, l-au găsit. Era încolăcit de iarbă, o iarbă lungă, care semăna cu niște șerpi. L-au găsit și l-au scos la mal, și pe mal l-au

scuturat de apă, se făcuse vânt ca pământul, vreo zece chile de apă au scuturat din el. Plângea lumea de se prăpădea.

Băiatul povestește în continuare cum plângea lumea pe mal și cine anume plângea, și cum l-au dus pe Imanuil acasă, cu căruța, și cum la Imanuil acasă nu era nimeni, și oamenii n-a-veau cu ce descuia ușa, și cum soția lui Imanuil a aflat și-a venit într-un suflet de la Craina, mai mult moartă decât vie; băiatul povestește cum au fost toate de-a mărunțelul, iar badea Lisandru, cu țigara stinsă în mână, ascultă și se caină:

— Ai-ai-ai, săracul Imanuil! S-a înecat Imanuil și eu n-am știut. Cum îi viața omului, ai, ai, ai!

— L-a îngropat colhozul cu muzică, își urmează firul povestirii băiatul, era mare jale în sat, ca la înmormântare.

— Ai-ai-ai, săracul Imanuil, s-a dus pe ceea lume Imanuil și eu n-am știut. Cum nu știe omul niciodată ce-l așteaptă!

— Nu știe, revine băiatul la ale lui. Nici eu nu știu, nici mata nu știi, nici vițeii mei nu știu. Iaca s-a dus badea Imanuil și eu am rămas singurel la viței, tovarășul președinte nu-mi dă ajutor, pentru că nimeni nu vrea să vie în locul lui badea Imanuil; dacă de azi într-o săptămână nu-mi trimite președintele om, mă las și eu păgubaș.

— Ai-ai-ai, săracul Imanuil, s-a înecat Imanuil, ce moarte a avut și el, a scăpat de pe front și s-a înecat, iaca, din pricina unui vițel, ai, ai, ai!

Badea Lisandru doar atât izbutește să zică și băiatul se oprește, băiatul așteaptă și pentru el o vorbă mai înțelegătoare. O să lase el neapărat nevoile astea de viței, s-a săturat până în gât de dânșii!

Aprinde încă o țigară badea Lisandru, trage lacom și amar din ea. Sunt de același leat cu Imanuil. Până la război au trăit în Duda, dar n-au băut vin dintr-un pahar. Au locuit unul la o margine de sat, iar celălalt la o altă margine, au umblat doar la aceleași șezători, dar nici acolo nu s-au prea întâlnit.

Unul venea când șezătorile abia începeau și pe la o jumătate de șezătoare dispărea, treaba lui cu cine dispărea, altul venea când șezătorile erau pe sfârșite, convins că neapărat va rămâne și pentru el vreo fată.

S-au întâlnit în timpul războiului, departe de casă, ca doi frați s-au îmbrățișat și s-au întrebat întâi și întâi ce se aude cu Duda, deoarece amândoi aveau risipite prin sat aceleași ulicioare și amintiri.

Duda a fost pomul cu ramurile doldora de rod pe care-l descoperiseră amândoi într-o grădină crescută acolo, pe linia frontului: pomul spre care se furișau zi de zi, în genunchi și în coate, să se odihnească măcar o clipă sub el, coperiți de frunze și de tăcere. Pomul acesta alerga drumurile din urma lor și-i striga dulce pe nume, sau înaintea lor alerga, și ei îl vedeau alergând, simțindu-l pururi aproape.

Imanuil era bărbat voinic, până la război lucrase la pământ, la coarnele plugului. Gloanțele încercaseră să-l răpună, dar n-au fost în stare. I-au muiat picioarele numai, i-au strâmbat oasele numai. S-au întors acasă odată badea Lisandru și Imanuil, a fost într-o noapte de vară, apa în Nistru nu era rece și badea Lisandru a trecut râul înot, ca să revină cu barca lui Iarmușca și să-l ia și pe Imanuil – Imanuil se purta în cârje pe atunci. L-a luat pe Imanuil în barcă, au trecut Nistrul, lângă Ionică Rusu s-au despărțit, Imanuil a pornit-o la stânga, badea Lisandru la dreapta și, de aici încolo, au trăit fiecare cum au putut, parcă nici nu mai fumaseră cândva dintr-o țigară, parcă nici nu mai scăpaseră împreună din prăpăd.

— Au trăit unul la o margine de sat, altul la altă margine, copiii le-au crescut și s-au împrăștiat prin lume, s-au aciuat pe la cuiburile lor și, taman când cerul deasupra Dudei se limpezi de-a binelea, când pământul începu să rodească mai împlânzit și mai din belșug, unul din ei, Imanuil, trebui să coboare, iată, sub țărâne, iar celălalt să nu-l petreacă măcar.

Cărarea șerpuiește printre rândurile de porumb, la vale, spre Surda; până acasă – o azvârlitură de băț. Dar badea Lisandru nu se grăbește nicăieri, pentru că n-are de ce se grăbi. A rămas acasă de unul singur, lelea Ioana a plecat la Chișinău să-i ducă lui Valentin sarmale cu frunză de vie; moartea lui Imanuil este o întâmplare nefericită. Viața toată este făcută din întâmplări care mai de care. O întâmplare nefericită, putea să trăiască omul mult și bine, o întâmplare nefericită și atât.

Ajungând în dreptul grădinii sale, badea Lisandru se mai uită o dată în urmă; pe cărarea dinspre Petrești – nici țipenie de om. Suie pârlezul răsufând din greu, bătrânește, și se trezește față în față cu Victor, feciorul lui Aristid, vecinul de peste drum, cu sânul plin de poamă. Băiatul nu se aștepta ca taman în momentul acesta să-i răsară în cale stăpânul.

Duce mâna la cureaua badea Lisandru și Victor prinde a plânge, și plânge înăbușit și nicio vorbă nu spune, și te apucă mila privindu-l. „Să-l las în plata Domnului, se gândește badea Lisandru, n-a venit el din capul lui la furat, tată-său l-a trimis, să-l las în plata Domnului, mare lucru un sân de poamă, nu sărăcesc eu dintr-un sân de poamă.”

Și către băiat:

— Măi făt-logofăt, ți-i poftă de poamă, hai?

Nu-și poate veni în fire Victor și nu răspunde la întrebare.

— Hai cu mine, dacă ți-i poftă de poamă, eu singur am să-ți dau, de ce să furi, nu-i frumos să furi.

Stă cu ochii în pământ băiatul și badea Lisandru face un pas în lături, blajin.

— Să nu te mai prind!

Dar tot atunci îl apucă de mânecă și-l oprește:

— Ba nu, stai. Ia vino încoace. Vino, vino, nu te teme. N-am să te bat.

Pășește alături de badea Lisandru Victor, nedumerit pășește alături de badea Lisandru, badea Lisandru îl trage de mână în mijlocul viei și aici, în mijlocul viei, îl îndeamnă:

— Dezbracă-te de cămașă mai întâi!

Băiatul nu se dezbracă de cămașă, pentru că nu înțelege ce anume și-a pus în gând badea Lisandru.

— Dezbracă-te de cămașă, că culegem poamă în ea!

Ca via lui badea Lisandru nu-s prea multe vii în sat. Și vin ca vinul lui badea Lisandru – puțin. Sau poate că nu e vorba de vie, până la urmă, poate că de vier e vorba, nu fiecare vier știe să potrivească vinul. Dar poate și de vie totuși, via cea bună crește pe loc nisipos și mai în fața soarelui...

Ca orice gospodar adevărat, badea Lisandru ține bucățița de vie de lângă casă pentru vin, însă nu numai pentru vin. Are și câțiva butuci de masă. În mijlocul viei cresc butucii de masă.

Își scoate pălăria badea Lisandru, o aruncă într-un harag, își scoate haina și la fel o aruncă într-un harag și prinde a culege cei mai frumoși struguri. Îi culege și se gândește că au crescut mari strugurii, au crescut tare mari, ca niciodată de mari au crescut.

— Pe Imanuil Țărălungă îl știi, măi Victore? întreabă badea Lisandru, într-un târziu.

— Îl știi, răspunde Victor. Toată lumea îl știe pe badea Imanuil...

— A murit Imanuil, două săptămâni în urmă...

— S-a înecat lângă ostrov, precizează Victor, s-a dus să întorcă un vițel și vițelul a scăpat, iar badea Imanuil s-a dus la fund.

— De sufletul lui Imanuil, poama asta...

— Era tare cuminte badea Imanuil...

— Ai fost și tu la țințirim, când l-au înmormântat?

— Am fost, cu mama am fost.

— Iar eu, Victore măi, n-am fost la țințirim când l-au înmormântat. Trebuia să mă duc, pentru că am făcut armata împreună și-amândoi am fost răniți, la Königsberg, tu înveți la școală, știi unde-i Königsbergul, eu am fost rănit la picior și la umăr, iar el a fost rănit la sold, mai tare decât mine a fost rănit,

trebuia să mă duc și eu la înmormântare, dar nu eram acasă și nu m-am dus. De sufletul lui Imanuil, poama asta. Bine?

— Bine...

— Și mai mult să nu furi, că nu-i frumos.

— N-am să fur.

— Amu du-te pe cărare și nu pe mal.

— Tata are să mă vadă, și are să mă întrebe...

— Las' să te vadă. Și dacă te întreabă, spune-i c-ai furat, să creadă el că i-ai împlinit porunca, eu doar știu că tu nu ai furat...

Victor se furișează printre rândurile de porumb și dispare peste o clipă, badea Lisandru rămâne de unul singur și, rămas de unul singur, tot la Imanuil se gândește. „Ai, ai, ai, săracul Imanuil, s-a dus din viață și eu nici nu l-am petrecut măcar!” Se întinde cu fața la pământ și, pe neprins de veste, pământul începe să se învârtască nebun în jurul lui, și se învârtește, și se învârtește, și pare un scrânciob pământul cum se învârtește, un scrânciob cu două leagăne numai, într-unul șade Imanuil, iar în celălalt șade el, badea Lisandru.

2

L-a chemat într-o bună zi președintele și l-a întrebat:

— Bade Lisandru, n-ai vrea să lucrezi la construcție, în locul lui Nicolai?

A lucrat brigadier la construcție și-a făcut o Casă de Cultură mai frumoasă decât un palat...

Lelea Ioana s-a întors de la Chișinău vineri după-masă, nici luni, cum zicea badea Lisandru, nici duminică, cum zicea ea, ci vineri după-masă, adică peste o zi, cu autobuzul de la Alba.

— Ce-i cu tine, femeie hăi?! a întâlnit-o badea Lisandru cu nepusă masă. Credeam că te-ai dus să mai stai acolo o zi, două,

să-i faci de mâncare, să-l speli, să-l calci, că n-are cine-l spăla și călca în afară de tine.

— Nu, a clătinat din cap lelea Ioana. N-am vrut să stau, pentru că am și acasă de lucru. Crezi că pot sta la Chișinău, când acasă sunt atâtea de făcut? Valentin se duce dimineața și vine seara, l-am întrebat ce-am avut de întrebat, i-am spus ce-am avut de spus și pe-aici mi-i drumul.

— Ce i-ai spus?

— I-am spus să tragă cu piciorul și prin sat, că-l uită oamenii.

— Și el ce-a zis?

— El a zis *bine*.

— Ce înseamnă *bine*?

— *Bine* înseamnă că vine la sfârșitul lunii celeilalte, că până atunci nu poate. Dar tu?

— Ce, eu?

— Ce ai făcut fără mine? Ai mâncat măcar? Văd că de cuptoraș nu te-ai atins, trebuia să-ți faci demâncare și să mă-nânci.

— Am mâncat eu, nu-ți bate capul. Iaca, a murit Imanuil...

— Care Imanuil?

— Păcală, nu-l știi pe Imanuil? S-a înecat.

— Dumnezeu să-l ierte.

— Treci în casă, ce stai în mijlocul ogrăzii!

— Am să trec, dar tu unde te-ai gătit?

— Noaptea asta am să dorm în vie.

— Dormi și în pod, nu numai în vie.

— S-a copt poama și-ar putea s-o strice pe toată câinii, mai bine s-o păzesc, pentru că am muncit un an de zile, în sudoarea frunții, la ea.

A înjghebat sub dudul din fundul grădinii o colibă, a așternut în ea două brațe de fân și s-a culcat pe fân, cu capul afară și picioarele înăuntru, ca să poată fuma în voie și, fumând, să

contemple cerul de deasupra Dudei, care e același pretutindeni, cu stele galbene, portocalii, roșii, cu Carul-Mare alunecând încet spre pădurea Crainei, împovărat de adâncă și rodnică neodihnă.

Țigara arde în mâna lui badea Lisandru ca un ochi de veghe. Alături, în iarbă, cântă de se prăpădește un greier. La Nistru, în vale, orăcăiesc broaștele. Îl supără orăcăitul broaștelor. De când se ține minte îl supără. „N-am să ațipesc un minut, se întoarce badea Lisandru pe altă parte, cum nu le strânge nime la grămadă, să le vândă capitaliștilor, spunea Valentin, când a fost acasă, că-n alte țări lumea mănâncă friptură de broască, d-apoi cum să mănânci friptură de broască, hai? La noi nici după război nu mânca nime, numai Miluță face cu broaștele lizion...”

Miluță, într-adevăr, face cu broaștele „lizion”. Le prinde pe malul Nistrului și le aduce în piață, între femei, și se joacă cu ele, cu broaștele – le sărută, le mângâie, le alintă, le aruncă în sus și le prinde în palme, le ascunde în sân, le cântă la ureche cântece de dor, le hrănește cu lapte și cu smântână, face haz de necaz, într-un cuvânt.

„Nu-i om prost Miluță, constată într-un târziu badea Lisandru, îi om vesel și plin de viață, nu s-a însurat la vremea lui și-amu nu se mai însoară, că s-a deprins, pentru ce-i trebuie lui Miluță însurat? După însurătoare vin copiii, iar odată cu ei vin și grijile, mai ales astăzi, când copiii nu vor nici în ruptul capului să învețe. Înainte învățau ca să poată intra la un institut, la o școală mai mare undeva, iar amu n-au nevoie nici de institut, nici de școală mai mare, amu lucrează în colhoz ca toată lumea, fără multă bataie de cap; iaca, ce folos că Valentin al meu a terminat institutul, s-a dus și-am rămas singuri la bătrânețe. Decât așa, mai bine să steie copilul acasă, lângă părinți, am să intru la tovarușul președinte și-am să-l întreb dacă în colhoz nu-i nevoie de ingineri, să nu umblu eu pe drumuri, că eu nu sunt de umblat pe drumuri, și nici mamă-sa nu-i de umblat pe drumuri, noi pe lângă casă abia de ne împleticim picioarele”.

Noaptea e fără lună, dar e luminoasă, sau poate că badea Lisandru s-a deprins de acum cu întunericul – se uită din gura colibei și vede la zece-douăzeci de pași înaintea; foarte bine că noaptea e fără lună, nopțile cu lună nu-i plac, pentru că nu sunt pline de taine, sunt, pur și simplu, nopți cu lună, refugiu pentru cei îndrăgostiți.

Scapără o stea în ceruri și badea Lisandru, alergând cu privirile după ea, o vede prefăcută-n hulub – alb-zăpadă hulubul, zboară cu aripile întinse și ochii larg deschiși către lume. „În sat la noi nu mai sunt hulubi, ca să vezi, unde-s hulubii din satul nostru, cine i-a stârpit? Când m-am întors eu de la război, satul era plin de hulubi, iar astăzi nici unul de leac, numai turturele și hulubi sălbatici, Aristid îi prinde cu undița, mă rog, n-are decât să-i prindă, îs sălbatici, la urma urmei, dar hulubi domestici n-am văzut să zboare nicăieri, cine să-i crească, oamenii astăzi nu mai vor să-și facă griji cu păsările, poate doar copiii cuiva; trebuie să mă interesez, poate că are cineva, să cumpăr și eu o pereche, îs păsări sfinte, blânde și cuminiți, iar Aristid, treaba lui, prindă hulubi sălbatici cât poțește, eu n-am de gând să prind...”

În ceea ce privește hulubii sălbatici și Aristid, badea Lisandru nu insistă asupra cazului, deoarece nu e deloc un caz obișnuit! Aristid prinde hulubi sălbatici cu undița, așa cum ar prinde pește în Nistru. Pune de cu seară o mână de grâu în apă, la muiat, iar a doua zi, cu boabe de grâu umflate și dulci, drege undița și-o aruncă în fața casei. Hulubii sălbatici, pentru că le place grâul ținut în apă, coboară de pe pomi și înghit boabele de grâu la întâmplare, și astfel Aristid îi culege din cârlige fără nicio trudă, cum ar culege dode coapte de pe o creangă aplecată peste drum.

Așadar, să prindă hulubi sălbatici cu undița, ca Aristid, badea Lisandru n-are de gând. El are nevoie de hulubi pentru suflet, carne de hulub n-a mâncat niciodată și nici nu vrea să mănânce, păcat să mănânci hulub, mare păcat.